

Status for ravinene i Skedsmo 2011

Ulrika Jansson

BioFokus-notat 2011-4

BIO
FOKUS

Ekstrakt

Biofokus har på oppdrag for Skedsmo kommune ved Sigrid Louise Bjørnstad sammenstilt overordnet informasjon om biologisk mangfold i ravinesystemene i Skedsmo kommune. Vi peker på kunnskapsmangler, foreslår målsetting for forvaltning av ravinene og rekommanderer tiltak for å nå målene.

Nøkkelord

Skedmo
Ravinedal
Rødlistet naturtype
Naturtyper

Omslag

Farseggen
Foto: Ulrika Jansson

ISSN: 1893-2851

ISBN: 978-82-8209-317-0

BioFokus-notat 2011-4**Tittel**

Status for ravinene i Skedsmo 2011

Forfattere

Ulrika Jansson

Dato

10. oktober 2011

Antall sider

9 sider

Refereres som

Jansson, U. 2011. Status for ravinene i Skedsmo 2011. BioFokus-notat 2011-4. Stiftelsen BioFokus. Oslo

Publiseringstype

Digitalt dokument (Pdf). Som digitalt dokument inneholder dette notatet "levende" linker.

Oppdragsgivere

Skedsmo kommune

Tilgjengelighet

Dokumentet er offentlig tilgjengelig.
Andre BioFokus rapporter og notater kan lastes ned fra:
<http://lager.biofokus.no/web/Litteratur.htm>

BioFokus: Gaustadallèen 21, 0349 OSLO
E-post: post@biofokus.no Web: www.biofokus.no

Forord

Biofokus har på oppdrag for Skedsmo kommune ved Sigrud Louise Bjørnstad sammenstilt overordnet informasjon om biologisk mangfold i ravinesystemene i Skedsmo kommune. Vi peker på kunnskapsmangler, foreslår målsetting for forvaltning av ravinene og rekommanderer tiltak for å nå målene.

Vi vil takke Sigrud Louise Bjørnstad for godt samarbeid og for besørgelse av relevante rapporter og digitale kartdata.

Innhold

Forord.....	3
Bakgrunn	5
Kunnskapsstatus	5
Geologi og hydrologi	5
Biologi og økologi	6
Målsetting	6
Virkemidler.....	6
Sikring av landskapsform	8
Artsmangfold	8
Fremmede arter	8
Restaurering av biologiske verdier	8
Vern/sikring	9
Litteratur.....	9

Bakgrunn

Ravinelandskapet var tidligere den mest karakteristiske landskapstypen i Skedsmo kommune og kommunen har fortsatt en betydelig del av ravinesystemene på Romerike. Skedsmo kommune har derfor et regionalt og nasjonalt ansvar for å ta vare på denne landskapsformen. Det er foretatt en rekke undersøkelser av ravinesystemene i Skedsmo, og kommunen har til viss del tatt hensyn til landskapstypen i arealplanleggingsarbeidet. Det finnes imidlertid et stort arealpress med behov for utbygging for næringsvirksomhet og boligbebyggelse samt ønske om å øke enkelt dyrkbar jordbruksareal. Tidligere var jordbruksinteresser den største trusselen, og svært store arealer i kommunen ble bakkeplanert. Nå er arealpresset fra andre interesseområder, som næringsvirksomhet samt vei- og boligbebyggelse, større.

Ravinedaler er dannet ved at elver etter istiden har gravet seg ned i tykke lag med leire og av hyppige mindre leirskred. Det tykke laget med leire er et resultat av området er gammel havbunn som gjennom landhevingen nå finnes et godt stykke opp på land. Grensen for gammel havbunn ligger på ca. 200 m.o.h i Skedsmo kommune (Økland 1995). Fordi at ravinene er dannet gjennom storskala og langsomme naturlige prosesser er det en landform som ikke kan gjendannes av mennesket. Hvis vi ødelegger et ravinesystem er det for alltid gått tapt.

På grunnlag av tidligere og nåværende arealpress er ravinedaler er en naturtype i Norge som er rødlistet som sårbar (VU) i NiN-systemet (Lindgaard and Henriksen 2011). Ravinedaler har vært utsatt for sterk (antatt minst 30-50 %) arealmessig reduksjon i Norge over de siste 50 årene (kriterie 1.2). Reduksjonen i Skedsmo er trolig enda større da reduksjonen i tilsvarende områder i Østfold er rapportert til 60-80 % (Erikstad 1992). En holdbar forvaltning av ravinene krever et samlet bilde av geologiske, hydrologiske og biologiske verdier. De rapporter som tidligere er utarbeidet gir et godt bilde av status. Nå bør det fokuseres på å utforme en målsetting og iverksette virkemidler få å nå målene.

Kunnskapsstatus

Geologi og hydrologi

Skedsmo kommune har foretatt flere undersøkelser av kommunes ravinesystemer, blant annet med fokus på kvartærgeologi og landskapsbilde (Økland 1995; Økland and Teksum 1997). Det er slått fast at svært små arealer av geologisk intakte raviner er igjen. Flere trues fortsatt av hel eller delvis igjenfylling i forbindelse med vei-, industri- og boligbebyggelse eller utøking av dyrkbare jordbruksarealer. Det er fremst to områder som fremstår som større og mer intakte ravinesystemer. Det er Farseggen/Bøler med fortsetting inn i Sørums kommun og Tveita/Møyen med fortsetting inn i Nittedal. De fleste andre er mer eller mindre påvirkede og flere utgjør kun en liten rest av et tidligere større og mer komplekst ravinelandskap. Åpne bekker i bunnen av ravinene er en forutsetning for at ravinene skal fungere som dynamiske og foranderlige systemer.

Biologi og økologi

De biologiske undersøkelserne har konstatert at det finnes store verdier for vilt og fugl i ravinene, og at de har en tydelig annerledes og rikere flora enn kommunen i øvrig. MiS-kartlegging og naturtypekartlegging i kommunen har imidlertid vist at det kun er små arealer igjen av mer intakt skog, og at ingen ravineskog har kontinuitetspreg. På grunn av hyppige forstyrrelser på den instabile bunnen dannes imidlertid raskt død ved, og skogen kan på sikt utvikles til flersjiktet skog med store mengder død ved. I tillegg vokser skogen på marin leire som gir grunnlag for en rik og frodig karplantevegetasjon og en mangfoldig moseflora. Dette vil begünstige mange arter avhengig av rik leirjord i fuktig skog med mye død ved. De aller fleste av ravinene er i stor grad påvirket av tidligere beite og slått. Mange er nå gjenplantet med gran eller gror igjen med løvtrær. Flere ravine-sider og -daler er fortsatt beitet, og noen er i god hevd og med lite gjødselpåvirkning. De biologisk mest verdifulle områdene ligger spredt i hele kommunen, og ingen av ravinesystemene har store arealdeler med høye verdier for biologisk mangfold.

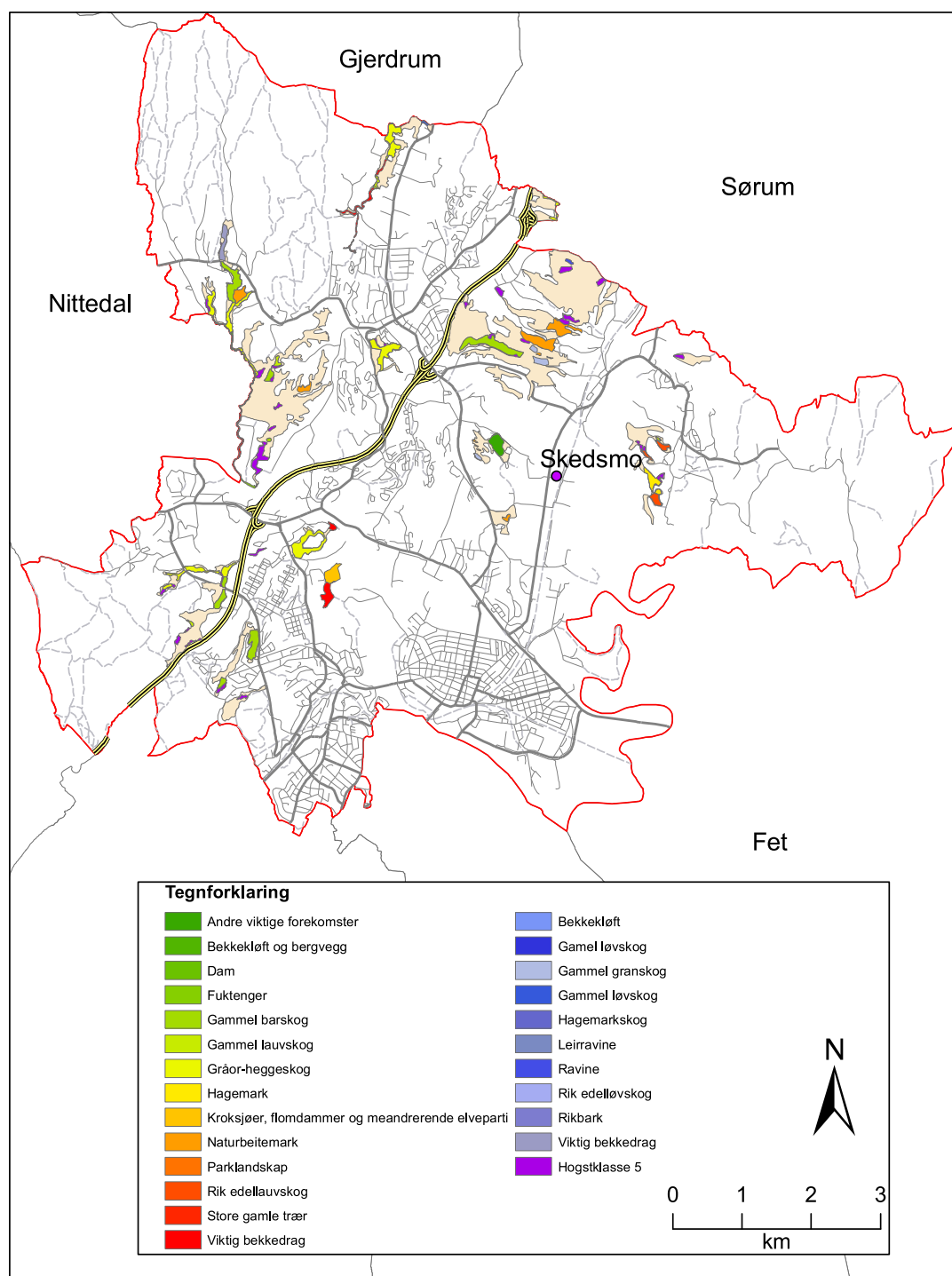
Målsetting

1. Bevare ravedalene som intakte geologiske/hydrologiske enheter.
2. Bevare/restaurere biologisk viktige enheter.

Virkemidler

1. Forbud mot forandring av hydrologi og geologi, for eksempel igjenfylling eller skredsikring, i alle gjenværende raver.
2. Øke kjennskapen til artsmangfoldet i ravinene av mindre undersøkte artsgrupper, for eksempel moser og sopp.
3. Øke kunnskapen kring svartlistede arter i ravinene og sette opp en plan for hvordan kommunen skal håndtere dem.
4. Restaurering av biologiske verdier særlig i de største og mest hydrologisk og geologisk intakte ravinene. Skjøtselsplaner bør opprettes.
5. Vern/sikring av de områder som per dags dato har størst samlet hydrologisk, geologisk og biologisk verdi.

For å kunne istandsette disse tiltakene bør tilgjengelig litteratur og kartmateriale samt noen feltbefaringer brukes. Dette for å detaljert kunne anslå hva som bør gjøres i hvilke raver. En første gjennomgang av materialet viser på at de kvartærgeologiske verdiene er konsentrert til de store ravinesystemene mens de biologiske er mer spredt i flere raver (fig 1.). Dette byr på utfordringer for effektiv forvaltning.

Figur 1. De best utviklede ravinene i kommunen er inntegnet med beige farge. Biologiske verdier i form av avgrensede prioriterte naturtyper (grønn-rød farge), MiS-figurer (blå farger) samt eldre skog (lilla farge) er plassert over. Det fremgår tydelig at de biologiske verdiene opptrer svært spredt, mens det er to store mer intakte ravinesystemer som har de største kvartærgeologiske verdiene. Kartdata som er brukt er kommunens temakart med landskapsområder (raviner betegnet som enestående eller typiske), naturtypeavgrensninger fra Naturbase samt MiS-figurer og data på hogstklasse fra Viken skog BA.

Sikring av landskapsform

Med støtte av at naturtypen ravinedaler er rødlistet som sårbar (VU) NiN-systemet (Lindgaard and Henriksen 2011) bør neste kommuneplan tilse at ingen av de gjenværende ravinedalene blir gjenfylt eller helt eller delvis bygget ned. Bekker bør ikke legges i rør, men hydrologien skal bevares intakt. Forandringer av hydrologien vil endre på forutsetningene for artene i ravinene. Dette da de dynamiske ravinene for eksempel gir opphav til mer død ved og mer naken og ikke kolonisert leire enn de statiske. Dette forbudet vil sikre landformen ravinedal men betyr ikke et generelt forbud mot bruk av resurser (beite, slått, hogst av skog). Framtidig næringsutbygging eller boligbygging bør ikke tillates for nærmere ravinekanter da skred er en naturlig og viktig type forstyrrelse i ravinene.

Artsmangfold

Kjennskapen til ravinenes funksjon for vilt og fugl er godt undersøkt, og kunnskapen om karplantefloraen er også god (Økland 1995; Bjar 1989; Hellen 1988). Artsmangfoldet innenfor andre artsgrupper er imidlertid mindre kjent. For eksempel er mosefloraen i ravinene lite undersøkt og bør studeres mer nøyaktig. Arter som gulnål og svartnål (begge rødlistede som DD) er nylig (gjen-)funnet i åkerkanter i Skedsmo kommune (Høitomt and Olsen 2011), og det finnes potensial for en rekke sjeldne mosearter på forstyrret mark i ravinene. Lav- og soppfloraen er også dårlig kjent og lite er gjort med avseende på artsamangfold av insekter. På Artskart (artskart.artsdatabanken.no) er svært få rødlistearter rapportert funnet i ravinesystemene. Det er stort potensial å finne flere rødlistearter ved en målrettet undersøkelse.

Fremmede arter

Det er mange registreringer på artskart av fremmede arter i Skedsmo kommune. Særlig kjempebjørnekjeks (høy risiko, HR) og kjempespringfrø (HR) er hyppig registrert. Disse og rødhyll (ukjent risiko, UR) har etablert seg også i ravinene, særlig ved søppelfyllingen ved Bøler og nærmere større veier. En plan for håndtering av allerede etablerte fremmede arter bør gjøres. Den bør inkludere en plan for å hindre fortsatt spredning av disse artene i ravinelandskapet.

Restaurering av biologiske verdier

De biologisk mest interessante områdene utgjøres av to meget forskjellige naturtyper. Den ene typen er skog som ble overgitt som beite/slåtteareal tidlig, og som nå har utviklet en flersjiktet struktur med gamle trær og død ved. Her kan det også finnes gjenstående trær med spår av styving fra en periode da området ble benyttet som hagemark. Noen av disse skogene ligger i sørvendte ravinesider og har innslag av varmekjære treslag. Raviner med skog som har nådd dette trinnet i suksesjonen vil utvikles best gjennom fri utvikling. Det er ønskelig at tilgrensende skogområder restaureres for å etterligne den naturlige og stedegne vegetasjonen. Tette granplanteringer bør unngås. Hogstmoden

granskog bør ved uttak ikke erstattes med ny granskog, men få utvikles til løvdominerte skoger eller tas i bruk som beite/slåttemark.

Den andre viktige typen er raviner som har blitt beite/slått gjennom lang tid og som fortsatt hevdes eller nylig har vært hevdet. Her er det viktig at området ikke har blitt gjødslet. Områder som er i god hevd bør fortsatt beites/slås. I områder der gjengroingen har begynt bør rydding av kratt og ungskog gjennomføres og beite eller slått gjenopptas. Da disse områdene er fuktige vil storfe være et bedre valg enn sau, men en må passe på at ikke bruke altfor tunge dyr da tråkkskadene ellers kan bli omfattende.

Det bør lages skjøtelses- og restaureringsplaner for de store og mer intakte ravinesystemene. Mindre fragmenter av biologisk verdifulle naturtyper i andre raviner bør også bør skjøttes og/eller restaureres.

Vern/sikring

Raviner er en sjelden naturtype både nasjonalt og globalt som trues av sterk arealpress. Ravinesystemer der både geologi, hydrologi og biologi er intakte finnes stort sett ikke i Norge i dag. Derfor bør flere områder i Skedsmo vurderes vernet, til tross for at alle ravinene i kommunen er påvirket i større eller mindre grad. En verneplan bør opprettes som tar sikte på både ravinene som landskapsform og på biologien. Ravinene bør vernes fremst som kvartærgeologisk verneverdige områder (Erikstad 1993), men også med fokus på å bevare og restaurere biologiske verdier.

Litteratur

- Bjar, Gunnar. 1989. *Vilthensyn i ravineområdene*. Oslo: Miljøvernavdelingen, Fylkesmannen i Oslo og Akershus.
- Erikstad, Lars. 1992. "Recent changes in the landscapes of marineclays, Ostfold, south east Norway." *Norsk Geografisk Tidsskrift* 46: 19-28.
- . 1993. *Kvartærgeologisk verneverdige områder i Norge - Evaluering av et landsomfattende registreringsmateriale*. NINA Utredning 57. Oslo: Norsk institutt for naturforskning.
- Hellen, Torun. 1988. *Skedsmo kommunes avfallsdeponi - alternativer Farseggen og Bøler. Natur- og landskapsanalyse*. Ski.
- Høitomt, Torbjørn, and Kjell Magne Olsen. 2011. *Utkast til overordnet skjøtelsesplan for Leirelvslettene i Skedsmo og Fet kommuner*. BioFokus-rapport 2011-4. Oslo: BioFokus.
- Lindgaard, Arild, and Snorre Henriksen, eds. 2011. *Norsk rødliste for naturtyper 2011*. Artsdatabanken.
- Økland, Lise, and Jan O Teksum. 1997. *Landskap, kulturlandskap og kulturminner i Skedsmo*. Skedsmo: Plan-, nærings-, og miljøvern avdelingen og Sektor for kirke og kultur, Skedsmo kommune.
- Økland, Lise, ed. 1995. *Raviner i Skedsmo - En naturfaglig undersøkelse*. Plan-, nærings-, og miljøvern avdelingen, Skedsmo kommune.

BioFokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. BioFokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. BioFokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. BioFokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir to digitale rapportserier som heter BioFokus-rapport og BioFokus notat,
<http://www.biofokus.no/Publikasjoner/publikasjoner.htm>